

др Алојзиј Финжгар,
редовни професор Правног факултета у Љубљани у пензији

О ЗАШТИТИ ПОДАТАКА У ДРУШТВЕНОМ СИСТЕМУ ИНФОРМИСАЊА

Нарочито од доношења нових уставних прописа из године 1974. и Закона о удруженом раду из године 1976. посвећује се велика пажња формирању и функционисању друштвеног система информисања, тј. система прикупљања и исказивања информација које су нужне за рад те за праћење, планирање и усмеравања развоја.

Друштвени систем информисања регулисан је *Законом о основама друштвеног система информисања и о информационом систему федерације*, „Службени лист СФРЈ”, бр. 68—718/81. Од република и покрајина посебне законе о друштвеном систему информисања до сада донеле су САП Војводина (*Закон о информатици*, „Службени лист САПВ”, бр. 13—320/75 и бр. 13—646/80), СР Хрватска (*Закон о информатичкој дјелатности*”, „Народне Новине СРХ”, бр. 49—369/77), СР Босна и Херцеговина (*Закон о друштвеном систему информисања*, „Службени лист СР БиХ, бр. 16—124/82) и СР Словенија (*Закон о družbenem sistemu informiranja*, „Урадни лист СРС”, бр. 10—440/83).

Рачуналничком је технологијом напосе омогућено прикупљање, обрада, чување и исказивање великог броја података и информација који се могу користити на свим подручјима човекове делатности. Тиме се појављује и могућност прикупљања различитих података о личним односима грађана чиме је настала нарочита опасност за човеков лични идентитет и неповредивост његовог личног и породичног живота.

Због тога се појавио захтев да се изради систем принципа и мера за заштиту човека пред опасностима које доноси прикупљање мноштва личних података и информација који коришћењем рачуналничке технологије исказују различити органи и установе, било јавне било приватне. На међународном плану Генерални секретар Уједињених Нација године 1974. припремио је извештај са називом *Права човека и научни и технолошки развој*. Важан су међународни документ и *Смернице о заштити приватности и о преносу података преко државне границе* које је године 1980. донела Организација за економску сарадњу и развој (ОЕСД).

До краја 1983. године већ је шеснаест држава⁽¹⁾ издало посебне законе о заштити личних података⁽¹⁾.

(1) Вид. Lovro Šturm, *O pravnom uređenju zaštite podataka u svetu in v Jugoslaviji*, реферат на посветовању Друштва економистов в Порторожу 18. до 20. априла 1984. Зборник знанствених разправа ПФ Љубљана XLIV, 1984.

На потребу за утврђивање и спровођење заштите података и информација указује се већ у тачки 9. члана 11. савезног закона о основама друштвеног система информисања. Закон о друштвеном систему информисања СР Босне и Херцеговине у посебној глави VII, под насловом: Заштита и обезбеђење у друштвеном систему информисања, говори о подацима и информацијама који су предмет посебне заштите. Член 9. Закона СР Словеније о друштвеном систему информисања прописује да закони или други прописи издати на основу закона и самоуправни општи акти утврђују врсту података који су предмет посебне заштите и обезбеђења а напосе прописује да су лични подаци и информације ради заштите личне слободе и заштите личности те уставом и законом зајемчених права човека и грађанина предмет посебне заштите коју прописује закон. О заштити података грађана и података и информација који представљају пословну или службену тајну говори и Закон о информатичкој делатности СР Хрватске који предвиђа да се могу прописи о томе донети и општим актом организације или заједнице која врши информацијску делатност.

У сагласности са чланом 9. закона СР Словеније био је припремљен Предлог за доношење закона о заштити података у друштвеном систему информисања који садржи и Тезе за нацрт тог закона⁽²⁾. Зборови Скупштине СР Словеније расправљали су о предлогу за доношење тог закона дне 20. 5. 1984. Оцењено је било да предлог закона не може бити прихваћен јер је потребно да се нека основна питања заштите претходно реше савезним законом или договором између република и покрајина.

Код решавања проблема заштите података и информација треба свакако водити рачуна о специфичностима нашег система информисања. Субјекти друштвеног система информисања су радници, радни људи и грађани сами или удружени у организацијама удруженог рада, месним заједницама, другим самоуправним организацијама и заједницама, друштвено-политичким заједницама и друштвено-политичким и другим друштвеним организацијама и удружењима грађана. Информациону службу не врше само органи државне управе или одређене организационе јединице у саставу таквих органа већ нарочито и организације удруженог рада. Делатности из области друштвеног система информисања су делатности од посебног друштвеног интереса.

По члану 9. савезног Закона о основама друштвеног система информисања подаци и информације јавни су и под једнаким условима доступни свим субјектима друштвеног система информисања, ако законом или самоуправним општим актом није одређено да представљају тајну.

Одређена ограничења ради заштите личности свакако су изузетак од начела јавности и доступности података и информација. Но постоје и друге изnimке. Иако је заштита личности свакако централно питање, проблем заштите и обезбеђења података и информација у друштвеном систему информисања није само проблем заштите личности и уставом и законом зајемчених права човека и грађанина.

(2) *Poročevalec Skupščine SR Slovenije in SFR Jugoslavije za delegacije in delegate od 10. 1. 1984.

На основу постојећих прописа о заштити и обезбеђењу података и информација и напосе и споменутих Теза за нацрт закона СР Словеније о заштити података у друштвеном систему информисања, појављују се овде углавном три групе питања.

Прво питање је питање одређених права субјеката друштвеног система информисања код прикупљања, обраде и чувања података. Према члану 7. савезног закона о основима друштвеног система информисања субјекти друштвеног система информисања дужни су да дају податке и информације у случајевима одређеним законом или самоуправним општим актом. По члану 47. Закона о друштвеном систему информисања СР Босне и Херцеговине субјект друштвеног система информисања има право да остварује увид у податке и информације који се односе на њега, као и у то коме се ти подаци и информације достављају на коришћење. У Тезама предвиђено је право тог субјекта да сазнаје какве податке о њем поједина информациона служба прикупља, обрађује и чува и с тим у вези право да тражи поправак података о себи, ако су ови нетачни, да спречи употребу података о себи када није могуће утврдити да су они тачни или када престане разлог за њихово чување⁽³⁾.

За заштиту личности је наравно најважније питање да ли и када се може ово право у општем интересу, нпр. у интересу народне одбране или јавне безбедности ограничити. Друго је питање како може субјект друштвеног система информисања остварити ово право, ако информациона служба не поступи по његовом захтеву. У Тезама овакав захтев регулисан је као захтев управно-правне природе и као такав треба да буде упућен посебном органу који врши надзор на радом информационих служби. Овакав приступ може се оправдати тиме да су споменути индивидуалним правима субјеката који могу бити физичка или правна лица, одговарајуће обавезе служби уједно и гаранција за већу тачност и истинитост података (види чл. 24. савезног закона). Ако се прихвати овакво решење, могло би овде доћи и до управног спора пред редовним судом.

Друго питање је заштита прикупљених података против намерног или случајног уништења или оштећења, или против неовлашћеног приступа до оваквих података, њиховог откривања или преиначења. Овде се ради о одређеним мерама техничке и организационе природе потребне да се обезбеди нормално функционисање служби и рад једино за то овлашћених лица⁽⁴⁾. С обзиром на то обично се овде не говори о заштити података већ о обезбеђењу. Тако се о заштити и обезбеђењу података говори и у већ споменутом наслову VII главе Закона СР Босне и Херцеговине о друштвеном систему информисања.

С правног гледишта појављује се овде у првом реду потреба да се пропише обавеза радника који раде на прикупљању, обради и чувању података који су предмет посебне заштите да ове податке чувају као тајну и то и након престанка њиховог рада у тим пословима. Овакав пропис има члан 16. Закона САП Војводине о информатици. Поставља се даље напосе и питање одговорности информационих служби за штету

(3) Сличан пропис има пар. 4 закона СР Немачке од 27. I. 1977. (*Gesetz zum Schutz vor Missbrauch personenbezogener Daten bei der Datenverarbeitung.*). Види и Закон републике Аустрије (*Bundesgesetz vom 18. Oktober 1978 über den Schutz personenbezogener Daten.*)

(4) Вид. нарочито пар. 6 закона СР Немачке и додатак к пар. 6 ст. 1 реч. 1.

насталу неовлашћеним сазнањем података и информација који су предмет посебне заштите, а која је настала због недовољних мера обезбеђења.

Трећа група питања тиче се података за које постоји посебна заштита. На основу већ донетих републичких и покрајинских прописа о друштвеном систему информисања и споменутих Теза, може се узети да долазе у обзир три врсте података који су предмет посебне заштите.

У првом реду овде долазе у обзир лични подаци и информације и који се односе на физичка лица. О њима говори чл. 9. закона СР Словеније и споменуће Тезе. Према Тезама могло би се од личних података исказивати само име и презиме те адреса грађанина. Закон СР Хрватске такође говори о заштити личних података и информација о грађанима. Закон СР Босне и Херцеговине у члану 46. говори о подацима који представљају личну тајну који се могу користити само у складу са условима који су прописани за коришћење оваквих података. Према члану 27. Друштвеног договора о развоју друштвеног система информисања у СР Србији, „Службени гласник СР Србије“, бр. 15—105/82, подаци који могу повредити интегритет личности могу се према етици самоуправног социјалистичког друштва прикупљати, обрађивати и користити само у сагласности са законом или уз посебно одобрење лица на које се односе.

Међу податке који су предмет посебне заштите убрајају се и подаци и информације који су државна, службена, војна или пословна тајна. О тим подацима говоре нарочито чланови 45. и 46. закона СР Босне и Херцеговине, нарочито се у члану 46. тог закона истиче да морају имати такви подаци ознаку степена тајности и да се могу користити само у складу са условима који су прописани за коришћење таквих података и информација.

Предмет посебне заштите могу бити и други подаци и информације. У том погледу члан 49. закона СР Босне и Херцеговине одређује да се законом и другим прописима или општим актом утврђују подаци и информације од општег друштвеног интереса на које се примењују мере посебне заштите као и услови и начини њиховог остваривања. О подацима који су предмет посебне заштите који се одређују законом или другим прописом издатим на основу закона или самоуправним актима који одређују и начин њихове заштите говори и члан 9. закона СР Словеније.

За појединца, било то физичко или правно лице, најважније је питање санкција за неовлашћено исказивање односно коришћење или за неовлашћено сазнање оваквих података и информација који су предмет посебне заштите.

У постојећим прописима за то нису прописане посебне санкције. Свакако је информациона служба која је правно лице или правно лице у чијем је саставу оваква служба, одговорна за штету, ако не докаже да до ње није кривица за насталу штету. Но, да би могао оштећени успети за захтевом за накнаду штете, требао би у првом реду доказати да су били повређени прописи о начину коришћења података који су предмет посебне заштите, но читав систем ове заштите код нас се тек изграђује.

Питање је да ли не би требало основе заштите и обезбеђења података и информација у друштвеном систему информисања регулисати на нивоу федерације или договором између република и покрајина. Обзиром на велику опасност да се подаци који су предмет посебне заштите исказују неовлашћеном лицу или да добе до њиховог сазнања због недовољног обезбеђења тих података, законодавац могао би овде прописати одговорност за штету и без кривице⁽⁵⁾.

Што се тиче личних података и информација, треба напосе скренути пажњу на члан 21. Закона о статистичким истраживањима важним за целу земљу, „Службени лист СФРЈ“, бр. 39—548/77, по којем су статистички подаци прикупљени од појединаца који се односе на њихове личне, породичне и имовинске прилике службена тајна и не могу се појединачно објављивати нити коме саопштавати.

Уосталом, код личних података и информација о грађанима треба водити рачуна о уставним прописима зајемченим правима човека и грађанина и правима личности. Информатика не сме да вређа лични идентитет, неповредивост личног и породичног живота, права и слободе човека и грађанина⁽⁶⁾.

dr Alojzij Finžgar,
professor of the Faculty of Law in Ljubljana

PROTECTION OF DATA IN THE SOCIAL INFORMATION SYSTEM

Summary

The protection of data in the social information system is a problem which emerged after the initial development of informatics and, more particularly, after the introducing of computer technology. The protection of data is first of all a right of a physical or juridical person to have insight into the data collected, elaborated, stored and published in relation to such person, including the right to request correction or erasing. Particular measures of ensuring data include technical and organisational steps in order to prevent the danger of destroying or misuse of data. However, the most important question is the restriction of collecting and publishing of data which are the object of special protection, namely, personal data, informations which are classified as state, official, military or business secrets, which include also some other kinds of data and information enjoying such special protection. Informatics particularly may not infringe upon personal identity of man, the integrity of personal and family life, rights and freedoms of man and the citizen, etc.

(5) Овакав предлог је дат у Швајцарској. Види Преднарт новеле Швајцарског грађанског законика и преднарт Закона о облигацијама, *Archiv für Urheber-Film — Funk- und Theaterrecht* бр. 76, 1976.

(6) Вид. чл. 1. франц. закона од 6. јануара 1978 (*La loi relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés*).

*dr Alojzij Finžgar,
professeur de la Faculté de droit à Ljubljana*

PROTECTION DES DONNÉES DANS LE SYSTEME SOCIAL D'INFORMATION

Résumé

La protection des données dans le secteur social d'information est un problème qui a vu le jour surtout avec l'apparition de l'informatique et puis avec la mise en pratique de la technologie d'ordinateur. La protection de données comprend tout d'abord le droit d'une personne physique ou morale d'avoir accès aux données que le service d'information recueille, traite, garde et présente, de demander à les corriger ou à les effacer. Les mesures spéciales qui permettent d'assurer les données ce sont celles de nature technique et organisationnelle qui doivent empêcher le danger d'anéantissement ou d'abus de données. Mais ce qui est le plus important, c'est le problème de limitation de l'accumulation et surtout de démonstration de données qui font l'objet d'une protection spéciale, des données personnelles, données et informations qui sont secret d'état, officiel, militaire ou professionnel, même d'autres données et informations qui peuvent faire l'objet d'une protection spéciale. Particulièrement l'informatique ne doit pas outrager l'identité personnelle de l'homme, l'inviolabilité de la vie personnelle et familiale, les droits et les libertés de l'homme et du citoyen.